

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Dramatická umění

Dramatická výchova

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

INDIÁNI V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Alžběta Davidková

Vedoucí práce: prof. Mgr. Jaroslav Provazník

Oponent práce: MgA. Alžběta Ferklová

Datum obhajoby: 26.6. – 27.6. 2018

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2018

ACADEMY OF PERFORMING ARTS

THEATRE FACULTY

Dramatic Arts

Drama Education

BACHELOR THESIS

INDIANS IN THE PRESCHOOL

Alžběta Davidková

Thesis Consultant: prof. Mgr. Jaroslav Provazník

Thesis Oponent: MgA. Alžběta Ferklová

Defense Date: 26.6. – 27.6. 2018

Academic Degree: BcA.

Prague, 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Poděkování

Děkuji panu prof. Jaroslavu Provazníkovi za velmi cenné připomínky, rady a čas, který mi věnoval.

Děkuji Kubovi a mamince a tatínkovi.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá možnostmi využití tématu indiáni v lekcích dramatické výchovy v mateřské škole. Pojednává o specifikách dramatické výchovy s dětmi předškolního věku, vybraných metodách dramatické výchovy, o literatuře s indiánskou tematikou, která byla inspirující pro tvorbu jednotlivých lekcí. Největší kapitolu pak tvoří samotný projekt 9 lekcí s indiánskou tematikou, popisuje a hodnotí jeho realizaci.

Abstract

This thesis deals with the options how to use the theme of Native Americans in lessons of drama education in the preschool. It deals with specifics of drama education with preschool children, selected methods, literature with Indian theme, which inspired me for create Indian lessons. The biggest part of thesis is project of 9 lessons with Indian theme, it describes and evaluates realization.

OBSAH

ÚVOD	8
1 DRAMATICKÁ VÝCHOVA S PŘEDŠKOLNÍMI DĚTMI	9
1.1 Možnosti dramatické výchovy s předškolními dětmi.....	9
1.2 Specifika dramatické výchovy s předškolními dětmi	9
1.3 Metody dramatické výchovy s předškolními dětmi	11
2 LITERATURA	15
2.1 Literatura s indiánskými bájemi, legendami a pohádkami	15
2.2 Literatura pro děti s příběhy ze života indiánů.....	17
2.3 Další inspirativní literatura	17
3 PROJEKT INDIÁNI	18
3. 1 Skupina	18
3.2 Projekt indiáni.....	19
Závěr.....	53
Prameny.....	54
Literatura	54
Přílohy	56

ÚVOD

Indiáni skýtají nepřeborně mnoho možností, jak zpracovat tento námět do lekcí dramatické výchovy. Najdeme tu mnoho témat a námětů, ze kterých je možno vybírat. Od indiánských pohádek přes hodnoty spojené s indiány po válečný konflikt mezi indiány a bílými muži. Svě si zde najde každá věková skupina, záleží jen na úhlu pohledu.

Moji skupinu tvoří šest dětí předškolního věku. Rozmýšlela jsem, zda se vydám cestou indiánských pohádek, příběhů, mýtů a legend nebo zkusím vyjít z dětské literatury s příběhy o obyčejně neobyčejném životě indiánů. Nakonec jsem se rozhodla pro využití několika pohádek či mýtů a to proložit činnostmi mapující život indiánů. Zároveň i samotné příběhy přinášely různá poznání. V neposlední řadě se děti setkaly s pohádkami, které jsou často zcela odlišné od klasických pohádek, se kterými se děti běžně setkávají.

Pro všechny děti z mé skupiny, kterou vedu od října roku 2017, je to první zkušenost s dramatickou výchovou, stejně tak i pro mě je to první zkušenost s dramatickou výchovou s předškolními dětmi (a v podstatě druhá zkušenost s učením dramatické výchovy – loňský rok jsem vedla skupinu dětí na 1. stupni základní školy), proto jsem si vědoma, že se toho mám ještě hodně co učit, dělám chyby a spousta věcí mě nenapadá tak, jak by měla. Proto pro mě je velmi důležité, aby lekce probíhaly v příjemné atmosféře, kde se děti cítí bezpečně a nebojí se projevit. Zkrátka, aby i přesto, že já jsem na začátku hledání si cest k učení dramatické výchovy a dopouštím se chyb, tak aby pro děti tato první zkušenost s dramatickou výchovou byla pozitivní.

Cílem této práce je ukázat jednu z mnoha možných cest, jak lze pracovat s tématem indiáni v lekcích dramatické výchovy v mateřské škole.

Práce má 3 části. První část se zabývá dramatickou výchovou s předškolními dětmi a jejími specifiky. Druhou jsem věnovala literatuře o indiánech, se kterou jsem se setkala. A třetí část je popis samotného projektu zahrnující popis skupiny, se kterou jsem ho realizovala a popis reálného průběhu.

1 DRAMATICKÁ VÝCHOVA S PŘEDŠKOLNÍMI DĚTMI

Kapitola pojednává o možnostech dramatické výchovy s dětmi předškolního věku, zabývá se některými jejími specifiky, které jsou nejčastěji ovlivněny vývojovým stadiem dítěte a vybranými metodami dramatické výchovy vztáhnutými na předškolní věk.

1.1 Možnosti dramatické výchovy s předškolními dětmi

Dramatická výchova může být zařazena do běžného dne s celou třídou. Výhodou toho je, že učitelka děti dobře zná, je s nimi celý den a dobře vycítí naladění třídy. Pravděpodobně není striktně omezena časem, tudíž nemusí na věci spěchat a s dětmi může vše v klidu dokončit.

„Dramatické činnosti nebo jejich prvky se mohou uplatňovat v různém rozsahu, od příležitostně zařazovaných několikaminutových aktivit až po polodenní, celodenní nebo několikadenní tematické bloky. Lze také prostřednictvím společného námětu, předlohy či látky spojovat s výchovou výtvarnou, hudební, tělesnou, jazykovou.“¹

Z toho vyplývá, že učitelka v mateřské škole má obrovské možnosti a svobodu, jak s dramatickou výchovou nebo jejími prvky během dne pracovat. Jako nevýhodu vidím velké množství dětí ve skupině.

Další možností je dramatická výchova jako zájmový útvar. Výhodou je předpoklad méně dětí, které si sami (nebo jim rodiče) dramatickou výchovu vyberou. To je příklad mojí skupiny, se kterou jsem realizovala projekt. Dramatickou výchovu učím přímo v mateřské škole, tudíž všechny děti jsou ze stejné mateřské školy, ale většina dětí není ze stejného oddělení, což považuji za výhodu, že se zde setkávají děti, které spolu netráví celý den. Nevýhodu vidím v nutnosti striktního dodržení času, s čím na svých lekcích občas bojuji (že s dětmi nestíhám v klidu dokončit lekci nebo si děti nestíhají něco dokreslit).

1.2 Specifika dramatické výchovy s předškolními dětmi

Předškolním obdobím je myšleno období od 3 do 6 až 7 let, v závislosti na tom, kdy dítě nastoupí do školy. Všeobecně je známo, že dítě předškolního věku neudrží dlouho

¹ MACHKOVÁ, Eva. Úvod do studia dramatické výchovy. S. 176.

pozornost, proto by lekce dramatické výchovy ideálně neměla trvat déle než 45 minut a činnosti by měly být často střídány. Naše lekce trvají zhruba 50 minut, což děti povětšinou zvládají, ač se jedná už o podvečerní hodinu, ale i z toho důvodu zařazují většinou na konci nějakou výtvarnou činnost související s předchozími činnostmi v lekci. Děti kreslení velmi baví a vydrží u něho dlouho. Velmi důležité je také nelpět na předem připraveném programu, reagovat na aktuální náladu dětí a na jejich potřeby a v zájmu toho být schopen improvizovat, co se vystavění lekce týče. Velký důraz je kladen i na pohyb, který předškolní děti vyžadují.

Zhruba do 4 let děti nerozumí tomu, že lidé mají různá přání a názory. To chápou až po čtvrtém roku věku, kdy začínají i uvažovat o způsobu chování ostatních a příčinách chování.² Proto při využití příběhů v dramatické výchově je s dětmi možno diskutovat o chování, jednání a motivacích postav. Může to vést k empatickému cítění a toleranci vůči těm, kteří se jakýmkoliv způsobem odlišují, ať už názorově či chováním (pokud je to v souladu s morálkou).

Předškolní věk je období zaměřené na nejbližší svět a na pochopení pravidel.³ Proto je zapotřebí i v lekcích dramatické výchovy nastavit jasná srozumitelná pravidla, která budou dodržována. Pravidla přinášejí dětem pocit bezpečí, je však důležité, aby byla pravidla smysluplná a děti jim rozuměly a ztotožnily se s nimi. Je výhodné až nezbytné, pokud jsou vytvářeny s dětmi společně, můžeme si s o nich povídat a sdělit si, proč jsou pro nás tato pravidla důležitá. S dětmi jsme si proto zaváděli pravidla hned první hodinu a to tak, že jsme si povídali o tom, co potřebujeme, „*aby nám tu spolu bylo hezky*“ (tuto formulaci jsem pochytila na semináři Hany Švejdové), z toho jsme formulovali pravidla. Ty následně děti zakreslovaly na velký balící papír a já pod ně napsala to pravidlo. Několik prvních lekcí jsme se na pravidla vždy na začátku lekce společně podívali a zopakovali jsme si je, později jsme s nimi pracovali už pouze, pokud bylo nějaké pravidlo porušováno nebo bylo zapotřebí nějaké dopsat. Jasná pravidla a ztotožnění se s nimi samozřejmě ale neplatí jen pro lekce dramatické výchovy s předškoláky, ale napříč všech věkových kategorií.

² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. S. 198.

³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. S. 177.

1.3 Metody dramatické výchovy s předškolními dětmi

Nejužívanější metody dramatické výchovy v mateřské škole jsou boční vedení, narativní pantomima, simultánní pohyb a pantomima, předčítání, vyprávění, hra v roli, pohybové aktivity (hry s pravidly, pantomimické hry, vedená improvizace), učitel v roli, rituál či asociační kruh.⁴

Nyní následuje výčet metod, které jsem během projektu užívala nejvíce.

Učitel v roli

„Učitel sám na sebe bere určitý typ role a stává se součástí hry jako jeden z hráčů. V této roli učitel obvykle nesetrvá po celou dobu hry, ale vystupuje z ní tak, jako běžně i ostatní žáci, aby mohl plnit další učitelské funkce (diskuse mimo role, reflexe, instruování atd.).“⁵

Učitel v roli může mít mnoho funkcí a cílů – řídit a strukturovat drama zevnitř; dostat děti rychle a efektivně do hry; využití jako startovací techniky; nabídka modelu úrovně hraní, modelu komunikace; posouvání děje; vnáší do hry prvky napětí, kontrastu, překvapení i vyhocení, apod.⁶

Předškolní děti učitele v roli velmi dobře přijímají, což se mi osvědčilo i během mého projektu, kdy jsem vstupovala do role šamana, který přinášel informace a příběhy. Zároveň dětem přinášel odměny (pírka, zuby, korálky) za splněné lekce. Je důležité jasně vymezit, kdy je učitel v roli a kdy ne, aby to bylo dětem jasné. Je dobré si připravit také nějaký kostýmní znak, kterým se bude role vyznačovat. U mě to byl pro šamana zelený šátek, vak a k tomu jsem si vždy ještě rozpustila vlasy. Zároveň jsem vždy přišla zpoza závěsu a hru v roli ukončila odchodem za závěs. Je také důležité si uvědomit, že nemůžeme v roli zničehonic začít mluvit a chovat se jako učitel, např. při nekázni, ale pokud to jde, je dobré na vše reagovat v roli, mnohdy to může být pro děti motivující či zajímavější, a pokud to jinak nejde, tak nejprve jasně z role vystoupit. Mnohdy může jít o zdánlivé detaily, které mohou zkazit iluzi – např. já jsem v roli šamana šla vypnout hudbu, což by přece šaman neudělal, a ačkoliv na to děti nijak nezareagovaly (že by jim to přišlo v nepořádku), je dobré si i na takovéto detaily dávat pozor.

⁴ MÍČKOVÁ, Jitka. Malá čarodějnice v mateřské škole. *Tvořivá dramatika*. S. 5.

⁵ VALENTA, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. S. 311.

⁶ VALENTA, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. S. 312.

Pohybové, rytmické a pantomimické hry

„U menších dětí (předškolní a nižší školní věk) je prioritou potřeba pohybu, potřeba kompenzovat nedostatek pohybu ve školní výuce, kultivace pohybu (oproti spontánnímu), jeho diferenciaci (temporytmus, dynamika, vědomé ovládní pohybu).“⁷

Děti pohyb bezpochyby potřebují, což je vidět vždy, když déle sedíme a povídáme si, děti začnou projevoval lehkou nervozitu, kymácejí se a mají tendence si lehat (ne však únavou, i když i to se mi občas na hodinách stává). Kdykoliv cítím u dětí malou koncentraci či neklid, zařadím nějakou pohybovou aktivitu. Během mého indiánského projektu jsem vždy měla připravenou indiánskou hudbu, během níž se mohly děti dostatečně vydovádět.

Předčítání

Příběhy z dětské literatury obohacují běžnou životní realitu dětí. Nabízí různé podněty pro hru. Zvláště předčítané příběhy jsou stimulujícím zdrojem pro dětské myšlení a jednání. Nedochozí k ovlivňování představami nikoho jiného, jen tím, co slyší, vytváří si tedy obrazné představy samo dle své úrovně vspělosti a zkušenosti.⁸

„Dítě dostává příležitost hledat si a zvolit v příběhu postavu, se kterou se může následně identifikovat. Vyhodnocuje její vlastnosti a jednání a po různých dějových peripetiích, kdy se s ní raduje i o ní obává, většinou prožívá pozitivní završení.“⁹

Čtení příběhů s sebou přináší potřebu soustředění se na mluvené slovo, aktivní naslouchání, analyzování, přemýšlení, zapamatování, vybavování. Děti se skrze příběhy setkávají se symbolikou a abstrakcí, učí se jí tedy rozumět a proměňovat ji v konkrétní představy.¹⁰

Předčítání v lekci dramatické výchovy je namístě, pokud je předpoklad, že čtený text zaujme sám o sobě, i když předčítatel navazuje s dětmi oční kontakt jen výjimečně a spíše hledí do textu. Dobré je, pokud má předčítaný text i nějaké vizuální ztvárnění.¹¹ Proto jsem jednotlivé příběhy přepisovala na papír, který jsem ozdobila jednoduchými kresbami a zarolovala do ruličky, kterou jsem opatřila provázkem a nějakou ozdobou.

⁷ MACHKOVÁ, Eva. *Jak se učí dramatická výchova: didaktika dramatické výchovy*. S. 31.

⁸ KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. S. 36.

⁹ KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. S. 36.

¹⁰ KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. S. 37.

¹¹ MACHKOVÁ, Eva. *Jak se učí dramatická výchova: didaktika dramatické výchovy*. S. 76.

Ruličku s jedním příběhem jsem opálila svíčkou. V jednom případě jsem příběh četla z knihy, což mělo tu výhodu, že byl text doplněn o pěkné ilustrace. Samotné texty jsem lehce upravovala tak, aby byly pro děti co nejsrozumitelnější. Zároveň jsem vybírala texty, které nebyly moc dlouhé. Děti předčítání velice bavilo a pozorně poslouchaly.

Rituál

Rituál je pro děti v předškolním věku obzvláště důležitý. Přináší jim pocit sounáležitosti se skupinou a v neposlední řadě napomáhá orientaci v lekci. Každá lekce má jasný konec a začátek. Končí i začíná rituálem. To na našich lekcích bezpodmínečně dodržujeme. Nikdy nekončíme lekci, aniž bychom se společně chytili v kruhu za ruce a zakřičeli si svůj ukončovací pozdrav.

Diskuse

Valenta shrnuje podstatu této metody následovně:

„Diskuse budiž v tomto případě chápána jako dialog dvou a více osob, který se točí okolo řešení určitého problému (!), objasňování nejasnosti, průzkumu zatím nepřehledného tématu – to je hlavní typ obsahu dialogu.“¹²

„Diskuse je velmi komplexní verbální aktivita, při níž jde jednak o rozvoj precizního myšlení a formulování jednotlivých slovních vstupů z hlediska obsahu diskuse (...) a jednak o volbu takových verbálních postupů, které budou adekvátní sociální stránce diskuse (...). Diskuse vyžaduje řád, efektivnost, citlivost, soustředění a kázeň.“¹³

Z toho se může jevit, že diskuse je pro předškoláky metoda nevhodná, nicméně tomu tak není. Sdělení svých pocitů a názorů na věc je pro děti důležité. Je však zapotřebí, aby diskuse zabrala jen takovou dobu, jakou jsou děti schopny se soustředit, aby se ke slovu dostaly všechny děti, a usměrňovat odbíhání od tématu, které je pro děti tohoto věku typické, aby měla diskuse jasné směřování.

Diskusi se věnuje i Švejdová a Svobodová, považují ji za základní metodu *filosofování* s dětmi, pomáhá ujasnit si pojmy, pochopit smysl činností a shrnout získané poznatky. Ač není typicky dramatickou metodou, je v dramatické výchově nezastupitelná a

¹² VALENTA, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. S. 171.

¹³ VALENTA, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. S. 172.

s předškoláky hojně užívaná. Pro diskusi je třeba mít předem dobře připravené otázky, které by měly být otevřené, rozvíjející a nemanipulující.¹⁴

„V diskusi by neměla existovat nesprávná odpověď. Jsou jen odpovědi, kterými není třeba se dále zabývat, a pak odpovědi, jež nás provokují k dalšímu přemýšlení a dalším otázkám.“¹⁵

Navození prožitku v simulovaných podmínkách

Slouží k představě prožitku určité postavy, uvědomění si podmínek v určitých situacích a to pomocí uměle vytvořených podmínek.

„Tato metoda není přímo metodou dramatickou, ale metodou prožitkového učení, která může pomoci doplnit činnosti „jako“ o skutečný prožitek, byť navozený učitelkou, ale v podmínkách blízkých realitě.“¹⁶

Tuto metodu jsem využila ve 4. lekci a 5. lekci a vždy to byl pro děti zážitek, na který vzpomínaly i v dalších lekcích.

Metody graficko-písemné – plány (mapy)

Jedná se o metody, které doplňují a podporují metody základní. Jsou založeny na tom, že žák vytváří určitý písemný nebo kreslený, malovaný, rýsovaný atd. artefakt.¹⁷

V našem případě se jedná o kreslení plánu indiánské vesnice. Zároveň to může sloužit jako forma reflexe.

¹⁴ SVOBODOVÁ, Eva. ŠVEJDOVÁ, Hana. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. S. 75.

¹⁵ SVOBODOVÁ, Eva. ŠVEJDOVÁ, Hana. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. S. 76.

¹⁶ SVOBODOVÁ, Eva. ŠVEJDOVÁ, Hana. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. S. 90.

¹⁷ VALENTA, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. S. 197.

2 LITERATURA

Výběr příběhů, které do lekce použiji, spočíval v tom, že jsem se snažila nalézt a přečíst co nejvíce knih s indiánskými příběhy, bájemi, legendami a pohádkami. Zaměřila jsem se zejména na báje, legendy a pohádky, které si jako takovouto formu vyprávějí indiáni, a které jsou autorem/překladačem určeny pro děti, než na příběhy o životě indiánů, leč i ty jsem některé přečetla. Během čtení jsem si poznamenávala příběhy, které se mi zdály nejvíce vhodné pro využití do mého projektu, resp. ty, u kterých mě už během čtení napadaly aktivity a jejich využití v lekci. Nakonec jsem příběhy čerpala pouze ze dvou knih, avšak spousta dalších knih mi posloužila jako inspirace. Zvolené příběhy jsem poté jen lehce upravila, aby byly pro děti srozumitelnější. Pověštinou šlo pouze o úpravu jednotlivých slov či vět.

2.1 Literatura s indiánskými bájemi, legendami a pohádkami

V první řadě bych určitě jmenovala knihy Vladimíra Hulpacha – *Indiánské pohádky*, *Indiánské báje a mýty* a *Návrat opeřeného hada*. Ve všech knihách jsem našla některé shodné příběhy, případně byly trochu jinak převyprávěny. Všechny jmenované knihy obsahují pohádky, příběhy a legendy o stvoření světa, slunce, měsíce či duhy, o tom, jak se k indiánům dostaly koně či kukuřice a další. Mimo indiánů v některých příbězích vystupují bohové a velmi typická jsou také zvířata s lidskými vlastnostmi (např. kojot či pavouk Anansi). Každý příběh je také doplněn informací, který indiánský kmen si ho vyprávěl, což je ale k naleznutí až na konci knihy v obsahu. ***Indiánské pohádky*** jsou pohádky indiánských kmenů Severní a Jižní Ameriky. Kniha je doplněna specifickými ilustracemi Josefa Kremláčka. Jazyk této knihy je pro děti velmi srozumitelný, proto jsem z něj čerpala nejvíce příběhů, které jsem využila v lekci. Prvním příběhem byl *Duhový had*, velmi podobně byl napsán tento příběh i v knize *Indiánské báje a mýty* pod názvem *Jak získal had jedovaté zuby a vytvořil na nebi duhu*, avšak, jak už možná sám název napovídá, v druhém případě se jedná o příběh mnohem delší, dá se říct, že to jsou vlastně dva příběhy, dozvídáme se zde něco více o hadovi, zatímco v příběhu *Duhový had* je tento had neurčitý a nic o něm nevíme, což příběhu nic neubíralo, proto jsem se rozhodla pro kratší jednodušší příběh, kterému stačily pouze lehké úpravy. Jinak tomu bylo v příběhu *Stařenčiny bílé vlasy*, který trochu jinak převyprávěn najdeme i v *Indiánských bájích a mýtech* jako *Babiččiny vlasy*, nicméně zde je naopak jednodušší, neb neobsahuje příběh, který stařenka vypráví dětem. I přesto jsem se rozhodla pro příběh prvně jmenovaný, tedy složitější

tím, že vlastně obsahuje příběh v příběhu, neb jsem měla tento příběh v příběhu v úmyslu využít pro jednu z aktivit. A třetím příběhem z této knihy, který jsem v projektu využila, byla *Pohádka o bílém leknínu*. Kniha ***Indiánské báje a mýty*** je také plná příběhů indiánů Jižní a Severní Ameriky a rovněž ilustrována Josefem Kremláčkem. Zajímavé je, že v této knize najdeme i báje a mýty Inuitů (Eskymáků), které jsem nikde jinde neviděla. Pokud by byl můj projekt dlouhodobější, či pokud bych chtěla poukázat na různorodost indiánů, určitě bych si některý z těchto příběhů vybrala. ***Návrat opeřeného hada*** obsahuje mýty Střední a Jižní Ameriky. Navazuje na předchozí knihu příběhů indiánů Severní Ameriky *Co vyprávěl kalumet*, kterou jsem ale nečetla.

Čtvrtý příběh, který jsem v projektu využila *Uvězněné slunce*, jsem objevila v knize ***Děti opeřeného hada: mýty, legendy a pohádky mexických indiánů***. Vyprávěč tohoto příběhu není uveden. Opět se zde setkáváme s příběhy již známými z předchozích knih Vladimíra Hulpacha, ale i se zcela novými. Kniha vypráví příběhy o stvoření světa bohů a lidí, o životě ve světě bohů a lidí a také příběhy ze světa zvířat.

Velmi zajímavá je kniha Richarda Erdoese a Alfonsa Ortize ***Duch dvou tváří: mýty a legendy severoamerických indiánů***. Richard Erdoes byl spisovatel, novinář a ilustrátor a Alfonso Ortiz byl americký kulturní antropolog, což se projevuje i tím, že u každého příběhu najdeme důležitý kontext a jméno kmene, který jej vypravuje. Příběhy jsou v knize velmi různorodé, některé jsou vážné, některé zábavné, některé vhodné pro děti, avšak některé i velmi erotické. Celkově je kniha oproti knihám Vladimíra Hulpacha spíše pro starší děti až dospělé. Náměty a postavy jsou velmi podobné jako u Hulpacha. Stejně tak kniha ***O muži, který šel za sluncem: legendy severoamerických indiánů*** obsahuje příběhy podobných témat, avšak pro starší čtenáře.

Velmi originálně zpracované mýty indiánů ze Severní Ameriky najdeme v knize ***Jak se Lišáček stal Lišákem***, která vypráví o putování jedné indiánské rodiny za příbuznými a během putování dojde i na vyprávění mýtů. Kniha tak obsahuje jak mýty a legendy, tak příběhy ze života indiánů. Spousta věcí je však bez znalosti bližšího kontextu nepochopitelná, což je vlastně velmi časté u indiánských příběhů, nicméně pro zkušenějšího čtenáře je i tak kniha velmi čtivá.

2.2 Literatura pro děti s příběhy ze života indiánů

Pro začínajícího čtenáře je vhodná kniha od Insy Bauer **Indiáni**, která má i podtitul *První čtení s poučením*. Obsahuje pět příběhů, které jsou proloženy informacemi o životě indiánů pro nejmenší čtenáře. Inspirativní pro mě byla kniha **Malí indiáni: škola v lese a ve wigwamu**, kterou napsal M.G. La Rue. Jsou v ní příběhy malého indiána, je doplněna o různé zajímavosti (např. indiánská slova, čluny indiánů) a hlavně obsahuje náměty na různé aktivity. Ač jsem z této knihy nakonec využila minimum, zapsala jsem si několik věcí, které by mi byly určitě další inspirací při dlouhodobější práci na tématu indiáni. Zároveň jsou příběhy velmi čtivé a taktéž vhodné pro začínající čtenáře.

2.3 Další inspirativní literatura

Další dvě knihy patří víceméně do tvořivých knih, ač mohou obsahovat i příběhy či informace o indiánech, ale stojí na výrobních postupech. Kolektiv autorů vytvořil knihu **Indiáni: tvořivé nápady**, která obsahuje 30 návodů a šablon na výrobu např. misky, náhrdelníku, lapače snů či postavičky šamana, ale také informace o různých indiánských kmenech a zvycích. Návodů jsou velmi přehledné a jasné díky fotografiím jednotlivých kroků, jsou to varianty indiánských výrobků určených pro děti z materiálů běžně doma dostupných, aniž by se dbalo na autenticitu výrobku. Oproti tomu loni vydaná nádherná kniha malíře a výtvarníka Lubomíra Kupčíka **Velká indiánská kniha: Hau kóla!** má ambice, aby výrobky podle ní vyrobené, byly co nejvěrnější kopie originálu, a to včetně užitých materiálů. Kniha je plná ilustrací indiánů severoamerických plání, zvířat, které lovili či indiánských výrobků. Vyrábět podle ní bude asi pouze opravdový nadšenec, neb výrobky jsou složitější, nemluvě o nutnosti shánění potřebného materiálu, avšak kniha může plnohodnotně sloužit jako nádherný obrazový materiál.

V neposlední řadě je i spousta populárně-naučné literatury, z níž jsem některou využila pouze kvůli obrázkům, které si děti mohly prohlédnout.

3 PROJEKT INDIÁNI

Projekt Indiáni jsem realizovala s malou skupinou dětí v mateřské škole. Původní záměr bylo vytvořit osm lekcí, nakonec se nám projekt protáhl na devět lekcí a i desátou jsme ještě dodělávali indiánské čelenky. Následuje popis skupiny, popis jednotlivých lekcí a výsledky realizace.

3. 1 Skupina

Ve skupině mám 6 dětí z jedné mateřské školy, ale z různých oddělení (max. 2 děti byly ze stejného oddělení). Čtyři dívky a dva chlapce ve věku 4 až 6 let, čtyři z dětí čeká v září nástup do školy. S touto skupinou pracuji od října 2017, jednou týdně cca 50 minut, v lednu pouze přibyla jedna nová dívka, s ostatními jsem v době začátku projektu měla za sebou tedy 5 měsíců společné práce. Lekci máme každou středu od 16:30 do 17:20 hodin, tudíž je to už pozdější hodina a děti někdy bývají unavené, což práci může komplikovat. Snažím se tedy hodně střídat aktivity různého druhu a zvykla jsem si měnit program během lekce dle jejich naladění (což samozřejmě není v dramatické výchově nic neobvyklého, ba naopak). Děti udělaly od října 2017, kdy jsem s nimi začala pracovat, znatelný pokrok a to zejména v koncentraci a celkovém naladění skupiny, což je nejvíce znát na tom, že dříve se stávalo, že děti během lekce „odpadaly“ – šly si sednout a neúčastnily se aktivit, což se teď už vůbec nestává. S dětmi jsem navázala velmi pěkný vztah a mají ke mně důvěru.

Dvě dívky ze skupiny, Adélka a Terežka, pracují zcela bezproblémově. Všeho se účastní s velkým nadšením a zaujetím, jsou autentické, nebojí se zeptat, pokud něčemu nerozumí. Kačka má už trochu „dospělejší“ chování, resp. se tak snaží působit a občas na sebe ráda strhává pozornost trucováním (např. pokud není po jejím nebo prostě pokud má pocit, že má málo pozornosti, což ale v praxi znamená, že má stejně pozornosti jako ostatní). Alice k nám do skupiny přišla až v lednu, děti ji mezi sebe přijaly, pracuje hezky, je tišší a občas neudrží pozornost a zdá se mi, že pro ni není tak přirozené přijmout iluzi jako pro ostatní (např. když jsem byla v roli šamana, tak šeptala Kačce, že šaman jsem vlastně já). Tonda je velmi chytrý, přemýšlivý, ale taky

neskutečně upovídaný, je potřeba ho někdy krotit, aby pustil ke slovu i někoho jiného. Kryštof má plno energie. Zpočátku nevydržel posedět a nejrádši by jen lítal do kolečka po třídě. Teď už vydrží sedět, ale alespoň ruce musí mít nějak zaměstnané. Svoji živostí a neohrabaností bohužel často do někoho uhodí, naštěstí to nedělá schválně a ostatní děti to vědí a samy ho upozorňují, ať dává pozor.

3.2 Projekt indiáni

K popisu jednotlivých lekcí je třeba dodat, že každá lekce byla zahájena po úvodním rituálu povídáním o tom, co se dělo předchozí lekci. Podívali jsme se na naši indiánskou vesnici (zakreslenou na velký balící papír, na který děti každou lekci něco dokreslovaly) a řekli si, co minulou lekci přibylo. Případně děti měly možnost ostatním cokoliv sdělit. Jsou ovšem hodně upovídané, proto to muselo být dostatečně regulováno. Během čtení příběhů jsem také často zastavovala a ptala se dětí na děj, abych věděla, na kolik jsou pozorní a zejména, zda textu rozumí. Většinou na konci každé lekce získávaly děti odměny v podobě pírek, zubů z kojota či medvěda (mnou vyrobené) a korálky. Věděly, že až jich nasbírají dostatek, budou si z nich moci něco vyrobit.

1. lekce – Vstup do tématu Indiáni

Cíle osobnostně-sociální: spolupráce s ostatními na tvorbě indiánské vesnice, společná domluva na jménu indiánského kmene, procvičení paměti, rozvoj vnímavosti

Cíle vzdělávací: dozvědět se něco o indiánech, naučit se nová slova (kojot, vlgvam)

Cíle dramatické: naučit se básničku o indiánech s pohybovou akcí

Metody: Rituál, pohybová hra, diskuse

Výtvarná činnost: Nakreslení indiánské vesnice, společná práce všech.

Lekce je započata naším pravidelným rituálem (pozdrav, říkadla) a až poté se děti seznámí s tématem, který nás nyní bude provázet po několik lekcí, na které budeme mít nové rituály.

- **Seznámení s tématem skrze předměty, obrázky, hudbu.**

Děti si lehnou na zem, zavřou oči a pustím indiánskou hudbu. Během toho dám doprostřed místnosti několik věcí souvisejících s tématem (péra, lapač, korálky, apod.). Děti si je prohlédnou, zatím pouze očima, věci si pojmenujeme. Poté budou tyto předměty využity v Kimově hře.

Kimova hra.

Slouží k procvičování zrakové paměti. Stojí na principu zapamatovat si co nejvíce předmětů. V lekci ji využiji tak, že si děti zavřou oči, jeden předmět je odebrán a úkolem dětí je co nejrychleji poznat, který předmět to je.

Poté si děti mohou vzít jednotlivé věci do ruky a prohlédnout si je.

Pokud to děti samy neřeknou, vyzvat je, aby přemýšlely, co všechny tyto věci a hudba spojuje.

Realizace:

Všechny děti kromě jedné dívky napadlo už během hudby, že se bude jednat o něco spojeného s indiány. Předměty to už jenom potvrdily. Kimova hra děti bavila (měla jsem zkušenost už z jedné z předchozích lekcí, že je to aktivita, která děti zaujme), byly bystré, vždy velice rychle poznaly, který předmět chybí.

- **Co všechno víme o Indiánech?**

Diskuse o tom, co všechno děti vědí o indiánech.

Děti také dostanou obrazové knihy o indiánech, u kterých si budeme povídat a zjišťovat další informace.

Realizace:

Děti samozřejmě první co napadlo a začaly okamžitě dělat, bylo mávání rukou na pusu a vydávání zvuku. Poté si každé dítě vzalo jednu knížku, kterou si prohlíželo, a když někoho něco zaujalo, ukázal to ostatním a něco jsme si k tomu řekly. Zábavné (pro mě) bylo, že mezi věcmi, které děti nejvíce zaujaly, byla např. hrobka, vysušená trofejní hlava nebo pomůcky k užívání halucinogenů (to jsem dětem nepřiznala, k čemu to slouží, ale zaměřila jsem se na materiál, ze kterého je to vyrobeno).

- **Kreslení indiánské vesnice**

Všechny děti budou kreslit dohromady na velký arch papíru. Upozorní se na to, že ho vůbec nemusí celý zaplnit, protože tam budeme jednotlivé věci doplňovat během našich dalších hodin, kdy budeme putovat za Indiány.

Realizace:

Všechny děti kromě Tondy kreslily indiánský stan, k němu si pak dokreslily oheň. Tonda kreslil hrobku s krví. Vzhledem k malému počtu dětí nebyl problém v kresbě na společný papír. Ale jediná spolupráce, která zde probíhala, spočívala v tom, že si děti rozvrhly, kde kdo bude kreslit, následně už každý pracoval sám za sebe.

- **Vymyšlení jména kmene.**

Každý indiánský kmen měl i svoje jméno. Je zapotřebí vymyslet jméno našeho nového indiánského kmene. Pokud děti nebude nic napadat, můžeme se např. inspirovat tím, kde se mateřská škola nachází.

Realizace:

Vymýšlely jsme to už během kreslení. Vlastně jsem nakonec dětem neřekla, že bychom se mohly jmenovat podle místa, kde školka je. Měla jsem pocit, že je to velmi svazující a nechala jsem je volně asociovat (padaly návrhy jako „Těsto“ nebo „Hrobka“) a nakonec se všechny děti shodly na tom, že se jim líbí název *Duhové píрко*, který navrhla jedna z dívek.

- **Seznámení s novou uvítací básničkou.**

Naučit se s dětmi báseň Indiáni od Josefa Kainara, doplněnou pohybovou akcí. Vysvětlení, že nyní nás bude tato báseň provázet během našich lekcí s indiány. Vysvětlení slov, které děti pravděpodobně neznají (kojot, vigvam,...).

Indiáni, ti se mají!

Celý den si jenom hrají.

*Skáčou hejsa, hopsasa,
chytají se do lasa.*

*Potom vlezou do vigvamu,
zavolají na svou mámu:
„Mámo, mámo, máme hlad.“
Snědí vlka a jdou spát.*

*Do spánku jim pěkně vyjí
kojotové na prérii,
ráno sluníčko je vzbudí,
a ti malí chlapci rudí
hned vyběhnou mezi stany
hrát si. Nač? Na indiány.*

Realizace:

Básnička děti zaujala, zatím jsme se naučily první dvě sloky. Bylo potřeba vysvětlit slovo *vigvam*, některým i *laso*.

- **O indiánské čelence.**

Každý Indián nosí a je pyšný na svoji čelenku. Čím více per na ní má, tím více je na ni hrdý, protože to značí jeho úspěchy. I vy si takovou čelenku vyrobíte, ale nejprve musíte získat dostatek per. Ty budete získávat za splněné úkoly. Až jich budete mít dostatek, vyrobíme si z nich tady čelenku.

Peříčka dětem budu dávat do obálky, každý bude mít svoji. Aby si je neztratily nebo nezapomněly doma, budou si to nechávat u mě v krabici.

Realizace:

Tato informace neproběhla. Zapomněla jsem.

- **Indiánská jména**

Vysvětlení, jak se indiáni pojmenovávali. Ideální by mi přišlo jim třeba ukázat nějaké obrázky Indiánů, říct k tomu jejich jména a děti by samy mohly domýšlet, proč se tak asi jmenují.

Úkol do příště – vymyslet si svoje indiánské jméno.

Nebylo mi sice doporučováno mým vedoucím této práce, abych dětem zadávala úkol na doma. I přesto jsem se rozhodla to zkusit. Obávala jsem se časového presu, a aby se děti nezasekly a nakonec by měly všichni stejná jména, možná je ale moc podceňuji. Zároveň mi vůbec nepřijde špatné, aby se tím zabývaly doma s rodiči, protože ze zkušenosti mi přijde, že se rodiče velmi zajímají, zajímá je, co děti dělaly na lekci, protože si s nimi o tom chtějí potom povídat.

Realizace:

Obrázky s indiány a jejich jmény jsem si nepřipravila, tak jsme si o tom pouze povídaly. Měla jsem připravená nějaká indiánská jména, která jsem objevila v knížkách a povídaly jsme si o tom, jak tito indiáni svoje jména asi získali.

- **Indiánský kruh**

Když se Indiáni sejdou u táborového ohně, sedí v kruhu. Tak, aby na sebe dobře všichni viděli a slyšeli se. Kruh pro ně také znamená bezpečí a kamarádství. Indiánský kmen je pevný, proto i tento kruh musí být pevný. Pojdme si to vyzkoušet!

Všichni se chytou za ruce a vyzkouší, jak je kruh pevný. A to tak, že se všichni pevně držíme a zkusíme se v kruhu co nejvíce prověsit, položit, spoléhat na to, že nás ostatní nenechají spadnout. Poté postupně povolujeme, celou dobu dáváme pozor, aby nikdo nespádl a zachovali jsme tak náš pevný indiánský kruh.

Realizace:

Proběhlo to tak, jak mělo a tento indiánský kruh se stal jedním z rituálů na začátku a na konci každé lekce.

Celkové shrnutí lekce:

Lekce se zdařila, jen jsem na některé věci zapomněla – že budou dostávat pířka na čelenku a „zuby“ na náhrdelník. Ale dostaly jsme se k tomu hned druhou lekci a nemyslím si, že by to něčemu vadilo. Ba naopak se domnívám, že pokud by děti dostaly všechny informace naráz, byly by zbytečně přehlceny.

Uvědomila jsem si důležitost toho mít jasně rozmyšleno, co chci, aby se děti první hodinu dozvěděly a nějakým způsobem to strukturovat. Vzhledem k tomu, že jsem tomu během přípravy nevěnovala dostatek pozornosti, domnívám se, že to, jak jsme s informacemi pracovali, bylo pro děti nepřehledné. Při tom by stačilo mít jasně určené informace, které se mají děti dozvědět, ty jim sdělit (pokud by s nimi nepřišly samy) a poté je nechat prohlížet si knihy, kde by mohly nacházet věci, o kterých jsme mluvili a získávat další informace z toho, co je zaujme.

2. lekce - Seznámení se šamanem a Duhový had.

Cíle osobnostně-sociální: společná domluva (na tom, kdo přijme příběh od šamana; kdo zakreslí hada), pozorně naslouchat

Cíle vzdělávací: naučení se nových slov, seznámení se s indiánským příběhem, seznámení se se šamanem, uvědomění si potřeby deště

Cíle dramatické: přijmout učitele v roli, procvičení reakce na signál, pohybově se vyjádřit na hudbu, nechat ji na sebe působit, vnímat text

Metody: rituál, pohybová hra s pravidly, učitel v roli, předčítání, pohybová improvizace na hudbu, diskuse

Výtvarná činnost: Zakreslení duhového hada do indiánské vesnice.

- **Indiánský kruh**

Vyzkoušení síly našeho indiánského kruhu.

- **Pozdrav HOWGH**

Víte, jak se indiáni zdraví? Neříkají dobrý den nebo ahoj. Zdraví se slovem howgh.

Doplněno o pohyb ruky.

- **Úvodní báseň Indiáni**

Doplněna o 3. sloku. Vysvětlení, kdo je to kojot a co je to prerie. Dětem jsem vše ukázala i na obrázcích.

- **Indiánské jméno**

Pokud si ho děti vymyslí doma, nyní ho předvedou – jako SOCHY.

Realizace:

Děti na to úplně zapoměly, ale vlastně to vůbec ničemu nevadilo. Samy řekly, že se nad tím do příště zamyslí. Nepřijde mi to nijak důležité pro naši další činnost a věřím, že je to pro děti těžké. Nebudu je do toho tedy nijak tlačit a počkám, zda někdo přijde s indiánským jménem.

- **O indiánské čelence.**

Viz. popis v předchozí lekci.

Realizace:

Děti tuto informaci přijaly s nadšením. Těší se, až získají první pířka.

- **Indiánská slova – slovo + pohyb.**

Variace na hru, kterou s dětmi hraji a velmi je baví, a je na principu toho, že řeknu slovo a děti na to reagují předem připraveným (domluveným) slovem a pohybem (např. lektor řekne: „Hlava.“ – Děti na to reagují: „Au au!“ + se chytí za hlavu.)

Naučíme se 3 indiánská slova:

VIGVAM = stan (všichni sesednout do kruhu a ohřívát se u ohně + „Vyprávěj náčelníku.“)

SQUAW = žena (pohyb jako když se uplácávají placky + „Večeře!“)

MOKASÍN = střevíc/bota (poskoky + „hop sem hop tam“)

Realizace:

U viggamu a mokasínu jsme si s děti před tím ještě prohlédly obrázky. Co se týče squaw, tak jsme se bavily, co asi taková indiánská squaw dělá. Děti byly při této hře dost roztěkané a nezaujaté. Možná užití pro ně neznámých slov pro ně bylo složité.

- **Seznámení se Šamanem.**

Víte, kdo je šaman? Kněz, lékař a kouzelník v jedné osobě, proto v životě kmene zaujímá mimořádně důležité postavení. Indiáni věří, že nemoci jsou způsobovány zlým duchem. Šamani používají různé rituály ke zbavení se zlého ducha. Znají také účinky léčivých bylin, které nosí ve váčcích stále u sebe a vaří z nich čaje, jež pomáhají proti bolestem a různým zdravotním potížím. Má magickou sílu.

Lektor připraví děti na to, že přijde šaman, zeptá se jich, zda ví, kdo to je, podá jim o něm základní informace, více se budou moct dozvědět od samotného šamana. Připraví se s nimi na jeho příchod (jak se mají chovat). Poté lektor odchází s tím, že dojde pro šamana.

Lektor v roli šamana.

Lektor se do role šamana přemění jednoduchým kostýmním znakem – přehodí pře sebe velký zelený šátek a má vak ozdobený korálky a zubem.

Přichází šaman. Děti se ho mohou na cokoliv zeptat. Šaman přináší ve svém měšci příběh, který jim lektor po odchodu šamana přečte.

Dokreslení šamanského příbytku do indiánské vesnice.

Realizace:

Děti jsem připravila na to, že přijde někdo, kdo je velmi vážený a ctěný a ke komu se musí chovat velice slušně. Lektor v roli šamana zafungoval perfektně. Dětem jsem

nemusela nikterak slovně vysvětlovat, že až se navrátím, budu v roli šamana. Řekla jsem jim pouze, že za chvíli se zde objeví šaman a děti mě posléze jako šamana bez váhání přijaly. Svoji šamanskou přeměnu jsem ještě doplnila tím, že jsem si rozpustila vlasy. Šamanský vak byl vlastně šedivý chlupatý povlak na polštář (což děti nepoznaly) ověšený korálky a drápem. To že je měšec šedivý chlupatý jsem odůvodnila tím, že je to kožich kojota. Děti to bavilo. Moc nevěděly na co se šamana ptát, proto jim sám sdělil některé základní informace, které mi přišly důležité, aby věděly (zcela základní – lékař a kouzelník, má svůj měšec, ve kterém vše nosí, umí léčit a zná spoustu starých příběhů...). Měla jsem v plánu, že děti dokreslí do indiánské vesnice šamanské obydlí, proto jsem dětem předem dala i za úkol, aby se šamana zeptaly, jak vypadá jeho obydlí. Což udělaly, ale nakonec se nestihlo zakreslit. Po odchodu šamana a mém příchodu mi děti nadšeně vyprávěly, co se od šamana dozvěděly a hned chtěly příběh přečíst.

- **Duhový had**

Zdroj: Vladimír Hulpach: *Indiánské pohádky*.

Tento příběh jsem vybrala na poslední chvíli, celou dobu jsem hledala nějaký příběh, kde by nějak výrazněji vystupoval šaman (případně, kde by figurovaly totemy) a byl by vhodný. Nakonec jsem vybrala tento kvůli krátkosti příběhu, snadnému pochopení, ale hlavně protože duha je součástí jejich kmenového názvu, který si minulou hodinu vybraly (Duhové píрко).

- **Čtení příběhu**

Indiáni na západě znají a vyprávějí starou, prastarou pověst... Bylo to v době, kdy nastalo obrovské vedro.

- **Diskuse**

Dovedete si představit, jaké to bylo? Co se děje v přírodě, když je takové vedro? Co se děje s rostlinami? Proč to vadí zvířatům a lidem? Povídání si o tom, jak vedra ovlivňují přírodu a člověka.

- **Pokračování ve čtení:**

Horký vzduch se chvěl nad sežehlou prérií, řeky i jezera vysychaly až na dno a lidé schovaní ve stínu si stěžovali:

„Lovná zvěř utíká za dešťovými mraky.“

„Ryby se stěhují s proudem.“

„Ani rostliny nám nedají jedlá semena.“

„Co s námi bude?“

Jejich nářek zaslechl malý šupinatý had. Vyplazil se z úkrytu mezi kamením a k velikému údivu indiánů promluvil lidským hlasem:

„Mám velikou moc a pomohu vám. Stačí jen, když mě vyhodíte, co nejvýše na oblohu...“

„Spadneš a potlučeš se,“ vzpamatoval se z úžasu kouzelník.

„Ani nápad. Zachytím se tam nahoře šupinami a těmi vám také seškrábu déšť i sních, neboť modré nebeské louky, které vidíte, jsou z modrého ledu.“

„Jsi ale moc malý,“ pochyboval stále šaman.

„Mohu se natáhnout přes celý obzor,“ had na to. „Jen mě vyhod', jak nejvýš můžeš.“

Šaman už tedy nic nenamítal, popadl hada stočeného do klubíčka, rozpřáhl se a vši silou jím mrštil do bezmračného nebe.

A tu se had rozvinul; je stále delší a delší, až mu hlava i ocas klesají k zemi. Tělo se ale klene ve výšinách a strouhá šupinami modrý led z oblohy.

„Duhový had! Duhový had!“ volají indiáni, protože hadovo tělo se náhle rozsvěcuje červenou, zelenou i žlutou barvou, led na obloze taje a po dlouhé době opět padají na zem životodárné dešťové kapky.

*Všechno ožívá. Voda naplňuje vyschlé tůně, zvěř se vrací domů, růže zahoří květem.
A indiáni?*

*Ti vystavují obličej kapkám a tančí k počtě hada, který od té doby, kdykoliv se spustí
déšť a zasvitne slunce, sklene nad zemí své pružné tělo jako barevnou stuhu.*

- **Diskuse o příběhu:**

O čem byl ten příběh? Co se z hada vlastně stalo? Proč mu šaman zprvu nevěřil?

Realizace:

Ve chvíli, kdy odešel šaman a vrátila jsem se v roli lektora, reakce dětí byly velmi nadšené – hned mi hlásily, co se stalo, podávaly mi ruličku s příběhem a moc si přály, abych jim to přečetla. U ruličky s příběhem bylo jedno pírkó, které si daly doprostřed kruhu a celou dobu se navzájem hlídaly, aby tam zůstalo. Příběh velmi zaujatě poslouchaly, povídaly jsme si o tom, co pro indiány znamená takové příšerné horko, vysvětlily jsme si některá slova. Na závěr dětem došlo, že ten duhový had je vlastně duha.

- **Zakreslení duhového hada do indiánské vesnice.**

Děti si mezi sebou vybraly jednoho, kdo duhového hada zakreslil.

- **Volná pohybová improvizace na indiánskou hudbu.**

Indiánská hudba z reproduktoru, děti mají možnost se na ni jakkoliv hýbat.

Realizace:

Pustila jsem indiánskou hudbu a na to jsme volně tancovaly, nebo spíš poskakovaly a řádily – nemělo to žádná pravidla, asi ani estetiku a chvílemi ani rytmus, ale bylo to neskutečně zábavné a uvolňující. V budoucnu jsem to poté zařazovala často, zvláště na začátku hodiny k aktivizaci nebo kdykoliv během hodiny, pokud jsem vycítila potřebu, že děti ztrácí pozornost či potřebují odreagování.

- **Totem**

Obrázky totemů, vysvětlení, co to je. Každý Indián měl nějakou značku pro svoje jméno, nějaký obrázek – jejich úkolem bude si nakreslit svoji značku. Budou ji kreslit do předem vystřiženého čtverce, který se pak nalepí na připravené místo na papíře a tak vznikne totem.

Realizace:

Vůbec na tuto aktivitu nedošlo a ničemu to nevadilo.

- **Návrat šamana.** (neplánováno)

Zeptal se dětí, co se dělo. Zda všechny tancovaly – rozdál jim za to pírka (a vysvětlil, že by si to měly nechat u mě), děti si je pak daly každý do své obálky, které si pokreslily, někdo si ji zvládnul i podepsat. Na závěr dětem ještě rozdál tesáky na náhrdelník, který si z nich na závěr vytvoří.

3. lekce – Pohádka o bílém leknínu

Cíle osobnostně-sociální: sám zkusit něco předvést před ostatními – překonat stud, být pozorný, soustředěný, pozorně naslouchat

Cíle vzdělávací: o životě indiánů – uvědomění/dozvědění se o činnostech, které mohou indiáni dělat po setmění

Cíle dramatické: zkusit si sám pohybovou pantomimu před ostatními, být pozorovatelem, koordinace pohybů, vnímat text

Metody: rituál, volná pohybová improvizace na hudbu, asociační kruh, diskuse, učitel v roli, předčítání, pohybová hra s pravidly, pohybová pantomima

Pro tuto lekci jsem si vybrala příběh, který jsem si vůbec nebyla jista, zda se může stihnout za jednu hodinu, ale bylo mi líto ho zkracovat. Proto jsem si určila dvě místa,

kde je v případě časového presu, možno příběh přerušit a pokračovat další lekcí. Jak se ukázalo, opravdu se to nedalo stihnout a celý příběh vyšel akorát na dvě lekce.

Tonda na tuto lekci přinesl náramek s indiánskou rozetou, který dostal od otce, aby přinesl ukázat. I z toho usuzuji, že téma indiáni bylo dobře zvolené a děti o něm mluvily i doma (nebo alespoň Tonda). Nejprve náramek ukázal mně a dětem, povídali jsme si o tom, jak ho indiáni vyrábějí. Poté se těšil, až ho bude moct ukázat šamanovi.

- **Indiánský kruh, pozdrav, básnička Indiáni**

To se ustálilo jako náš rituál, kterým jsme zahajovali každou lekci.

- **Volná pohybová improvizace na indiánskou hudbu.**

Rozpohybování, aktivizace, uvolnění.

- **Kam byste šly, kdybyste se mohly podívat kamkoliv v indiánské zemi?**

To byla otázka na děti. A za ní následovala další: *Jak by to tam asi vypadalo/vypadá?* Povídání si o tom.

Realizace:

Děti by nejvíce zajímalo obydlí šamana, padl i návrh jít se kouknout na prérii.

- **Příchod Šamana.**

Lektor v roli. Naváže s dětmi rozhovor o hvězdách. Zda někdy pozorují hvězdy. Zda někdy viděly padat hvězdu...

Vytáhne ze svého měšce nový příběh a předá ho dětem.

- **Pohádka o bílém leknínu**

Zdroj: Vladimír Hulpach: *Indiánské pohádky*.

- **Čtení pohádky.**

Kdysi dávno stála na pokraji prémie krásná vesnice Odžibvejů. Muži i ženy se starali o své dílo a děti si vydržely hrát po celé dny. Slunce na nebi svítilo od rána do večera. Pršelo jenom tehdy, když bylo nutné napojit studánky, řeky i jezera.

Co se nestalo! Hvězdy, které noc co noc blikaly nad táborem, se brzy dozvěděly o Indiánech, a protože jejich záře k zemi nedosáhla, poprosily svého náčelníka, aby jim dovolil indiánskou vesnici navštívit.

Náčelníkem nočního nebe byl měsíc a nerad viděl, že se mu hvězdičky toulají, ba chodí spát až pozdě ráno. Míval potom se sluncem ustavičné neshody. Toho večera měl ale dobrou náladu, a tak prosbě vyhověl.

Hvězdy honem začaly poskakovat, sháněly jedna druhou a skoro ani neslyšely moudré napomenutí, které jim měsíc dával:

„Můžete jít, kam se vám zlíbí, jenom se nesmíte dotknout země. Musely byste na ni potom zůstat a slunce by vás ve dne spálilo!“

- **Děti hvězdičkami a život v indiánské vesnici po setmění.**

Děti se stanou hvězdičkami. Na zemi budou rozmístěné obláčky/polštářky a děti se budou moci pohybovat pouze po nich, aniž by se dotkly podlahy. Chvíli je nechám skákat po obláčcích/polštářcích, poté přidám úkol asociovat, co mohly hvězdy vidět v indiánské vesnici po setmění.

Poté začnu já s předváděním činností, které mohou indiáni dělat po setmění (když děti už šly spát) – příkládání dřeva do ohně, výroba placek, šití oděvů, ... Děti hádají, co předvádím. Poté si mohou děti samy vyzkoušet dělat nějakou činnost a ostatní hádají.

Realizace:

Tady nám nastal zádrhel, když jsem jako obláčky zvolila textilní čtverce/podsedáky, na kterých byly ale obrisy zvířat – děti se zaobíraly tím, na kterém zvířeti stojí a odvádělo to zbytečně pozornost.

Co se týče toho, aby děti předváděly činnosti, které mohly indiáni po setmění dělat, tak na to nejsou moje děti ještě zcela vybavené, a pokud mají předvádět něco sólově s vědomím, že je ostatní sledují, tak je na nich patrný stud a lehké předvádění se z nervozity (při simultánních improvizacích pracují perfektně), děti jsem do ničeho nenutila, nakonec se asi 3 osmělily, aby předvedly jednoduché činnosti (spánek, jezení,...).

- **Pokračování ve čtení:**

Nevím už, jak dlouho hvězdy putovaly. Dobře, že byl tenkrát úplněk, jinak by nejspíš zabloudily. Nakonec se ale šťastně nad vesnici dostaly a okukovaly ji ze všech stran. Indiáni vůbec nevěděli, že je někdo pozoruje. Jeden malý chlapec, který bydlel na pokraji tábora, nemohl zrovna tehdy usnout. Zpozorněl, sotva nad hlavou uslyšel podivné šeptání.

Podíval se proto kouřovým otvorem ve střeše vigvamu a dech se mu zatajil. Tolik hvězd a tak blízko! Vylezl až k vrcholku obydlí a pohnul tyčí, aby měl ještě lepší výhled. Tyč však o cosi zavadila.

Bác! Ta nejmenší a nejzvědavější hvězdička letěla právě nad vigvamelem, a jak chlapec pohnul tyčí, polekala se, zavadila o ni a spadla dovnitř. Sotva se dotkla země, proměnila se v krásnou, usedavě plačící dívku.

„Vidíš, co jsi způsobil!“ vyčítala chlapci. „Teď už se nemohu vrátit mezi ostatní hvězdy, a jakmile se rozední, sluneční šípky mě spálí!“

Chlapec hleděl na dívku s překvapením. Ostatní hvězdy zatím poznaly, co se přihodilo, a honem utíkaly domů. Věděly, že hvězdička, která spadla na zem, už není pomoci. Chlapci však nešťastnice bylo líto – tak rád by se o ni postaral!

„Vím, co udělám,“ rozhodl se. „Přes den, až slunce bude pálit, zavřu před ním obydlí a pak tě schovám pod deku. Nenajde tě nikdo; jenže co potom?“

„Podaří-li se mi přečkat den, mohu se proměnit za noci v květinu...a pak budu žít na vysoké skále, odkud vás mohu pozorovat. Líbí se mi život Indiánů,“ usmála se dívka závojem slz a při tom zůstalo.

Tady byla pohádka pro tuto lekci ukončena.

Realizace:

Děti pohádka zaujala, byly velmi napnuté a smutné, že se tuto lekci nedozví, jak to s hvězdou dopadlo. Podařilo se mi skončit lekci v napětí z toho, co se děti dozvedí příště.

- **Rozloučení**

4. lekce – Pohádka o bílém leknínu (2. část)

Cíle osobnostně-sociální: spolupráce a zodpovědnost i za ostatní (že všichni jsou bezpečně ukryti pod dekou), schopnost rekapitulace příběhu z minulé lekce

Cíle dramatické: pohybové ztvárnění rostoucí květiny

Metody: rituál, navození prožitku v simulovaných podmínkách (hvězdička pod dekou), pohybová improvizace (růst květiny), předčítání, učitel v roli

Výtvarná činnost: Výběr a zakreslení něčeho z příběhu do indiánské vesnice.

Jemná motorika – vytvoření leknínů; prožitek z jejich „rozkvetení“.

- **Indiánský kruh, pozdrav, básnička Indiáni**

- **Připomenutí pohádky**

Co si všechno děti zapamatovaly z minulé lekce. Co se stalo, kde jsme skončily...

Realizace:

Dle toho, že si děti pamatovaly vcelku hodně, rozhodně to podstatné včetně několika detailů, soudím, že je příběh zaujal. Pro ujasnění a připomenutí si, kde jsme přesně skončili, jsem přečetla několik posledních řádků příběhu.

- **Hvězdička pod dekou.**

Děti se stanou hvězdičkou. Všechny se musí vejít pod jednu deku a chvíli tam v klidu setrvat. Lektor dětem pomáhá, aby byly všechny přikryté, upozorňuje je, pokud je někdo z nich vidět.

Realizace:

Děti jsem upozorňovala, že musí být přikryté opravdu všechny, a že jako celá skupina musí splnit tento úkol, tudíž je důležité, aby se každý nesnažil pouze sám za sebe být přikrytý, ale musí myslet i na ostatní, protože pokud bude vidět jeden, znamená to neúspěch všech. Deky nebyla moc velká a nebylo snadné, aby se pod ni všechny děti vešly a nikdo nebyl vidět. Když byly přikryté, tak jsem jim k tomu říkala, jak běží čas v indiánské vesnici, co se tam děje (*Indiáni právě vstali, snídají, muži vyráží na lov,...*). Tato aktivita byla pro děti moc zábavná. I v následujících lekcích na ni vzpomínaly.

- **Proměna v květinu.**

Nastala noc a hvězda se proměnila v květinu. Děti mají vyrůst v květinu na skále. Jak to udělají je zcela na nich.

Realizace:

Všechny děti instrukci hned pochopily a vytvořily ze svých těl květinu. Nicméně nebylo to nijak nápadité, ani neproběhlo žádné hlubší zamyšlení a všechny děti vytvořily květinu víceméně stejně s rukama nad hlavou jako rozkvetlý květ.

- **Pokračování ve čtení:**

Chlapec pak zůstal ve svém vigvamu a staral se, aby ani ten nejzvědavější sluneční paprsek nevnikl dovnitř. Jakmile však zhasl den, proklouzla hvězda kouřovým otvorem a pospíchala na vysokou skálu. Tam druhého dne vykvetla krásná bílá růže.

Všichni Indiáni se už zdáli podívovali její kráse, ale jen chlapec věděl, jaký zázrak ji na skálu přivál.

Přesto však bylo hvězdě za krátký čas na skále smutno. Viděla sice daleko do kraje a mohla pozorovat i život ve vesnici, jenže skála byla vysoko a byla tam sama. Jenom ptáci přilétali někdy na kus řeči...

Proto jednou jednomu malému ptáčkovi řekla:

„Stýská se mi po lidech, raději bych žila na prérii.“

V prerii to bylo mnohem veselejší. Ke květině přicházeli Indiáni i různá zvířata, aby jí pověděli, co je nového. Jednoho rána se ale ozvalo z dálky temné dunění.

„Je zle!“ všichni volali. „Bizoni táhnou!“ A každý se rychle schoval, kam jen mohl.

Mrak zvířeného prachu rostl. Růže dostala strach, skryla květ pod listy a naslouchala dusotu nesčíslných kopyt, která se hnala jako bouře. Konečně všechno ztichlo. Růže bojácně vyhlédla z úkrytu a co nevidí: Celá prerie kolem ní byla rozdupaná, jen indiánské vesnici se stádo vyhnulo.

„Proč se mám vystavovat takovému nebezpečí?“ řekla si hvězda. „Asi mi nejlépe bude někde na vodě!“

Odpoutala se tedy od země a hned viděla nedaleko tábora třpytivou jezerní hladinu. Potichu a lehounce se pak snesla na vodu...

- **Lekniny na jezeře.**

My se teď podíváme, co se stalo dál. Děti dostanou malé čtverečky papíru a budou dělat, to co já – složí všechny rohy doprostřed a pomalu to vpustí do misky naplněné vodou. Ty by měly za chvíli „rozkvést“, tzn. jednotlivé rohy složené doprostřed k sobě by se měly postupně rozevírat.

U toho dočtu pohádku:

Druhého dne ráno vypluli indiáni na jezero. Jindy neporušená vodní plocha byla toho rána plná bílých květů.

„Noční hvězdy rozkvetly,“ domnívaly se malé děti, ale moudří starci usoudili: „Bílá hvězda přilétla z nebe na jezero, aby tu s námi mohla žít.“

A měli pravdu, neboť od té dávné doby žije hvězda v podobě bílého leknínu na jezeře. Indiáni ji mají rádi a nazvali ji vabegvaný – bílý květ.

Realizace:

Pro děti to byla docela těžká jemná motorika, proto jsem jim musela s výrobou leknínů pomoci. Nakonec byly z výsledku potěšené. Jen tím byly tak zaujaty, že mi už moc nevnímaly finální dočtení pohádky.

- **Dokreslení jezera s lekníny do indiánské vesnice.**

Děti dokreslí do indiánské vesnice jezero s lekníny. Případně i cokoliv jiného, co uznají za vhodné a váže se to k příběhu.

Realizace:

Nakonec jsem nechala děti, ať si samy zvolí, co dokreslí do vesnice. A tak se tam objevila dvě jezírka a nějaké růže. Také chtěly dokreslit do vesnice šamanovo obydlí, a protože byl ještě čas, nechala jsem je. Těší se, až to příště šamanovi ukážou.

- **Rozloučení.**

5. lekce – Uvězněné Slunce

Cíle osobnostně-sociální: uvědomění si důležitosti slunce pro život, důvěřovat druhému (když nic nevidím), pozorně poslouchat

Cíle vzdělávací: uvědomění si důležitosti slunce pro život

Cíle dramatické: děti získají první zkušenost s aktivitou, kdy mají zavázané oči, zkusit ztvárnit určitou květinu nebo strom (mít představu o konkrétnosti), vnímat text, podpoření představivosti

Metody: rituál, učitel v roli, navození prožitku v simulovaných podmínkách (svět bez slunce), předčítání, pohybová improvizace (s hudbou)

Výtvarná činnost: Výběr a zakreslení něčeho z příběhu do indiánské vesnice.

- **Indiánský kruh, pozdrav, básnička Indiáni**

- **Příchod Šamana** (učitel v roli)

Přinese obrázek krtka. Děti si ho prohlížejí. Je jim sděleno, že je jedním z hrdinů příběhu, který uslyší.

Příběh, který si budeme dneska vyprávět, je o indiánském chlapci jménem Střelec.

Proč myslíte, že se tak jmenoval? Jaký asi byl? Děti (snad) budou generovat nápady. Šaman předává dětem příběh a odchází.

Realizace:

Nejprve děti napadalo, že Střelec asi střílel z pistole, nakonec ale usoudily, že indián střílí z luku. Dokonce Adélku napadlo, že by mohl střílet na ptáky.

- **Uvězněné slunce**

Zdroj: *Děti opeřeného hada.*

Vrací se lektor. Ptá se dětí, co se dělo, když za nimi přišel šaman.

- **Čtení příběhu.**

Žil jednou jeden mladý indián, jménem Střelec. To jméno získal ještě jako malý chlapec, když se houpal v síti zavěšené mezi stromy a střílel na ptáky.

Z peří prvního ptáka, kterého ulovil, si vyrobil krásný plášť. Když si ho přehodil přes ramena, sahal plášť skoro až k zemi. A střelec se jen natřásal, protože něco takového neměl široko daleko nikdo.

Jednou se vydal střelec na lov. Celý den chodil po horách a večer, když už byl unavený, uložil se ke spánku na vysoké hoře. Když se ráno probudil, obrovské žhavé Slunce právě vycházelo a svítilo rovnou na něho. Střelec vyskočil na nohy, protože najednou ucítil pach spáleného peří. Podíval se na sebe a co nevidí? Jeho plášť se mu na ramenou rozpadává, protože mu ho Slunce propálilo slunečními paprsky.

„Hej, Slunce, podívej se, co si mi to vyvedlo!“ křičel rozhněvaný indián. Slunce se však ani neohlédlo a dál putovalo svou cestou po obloze.

„Jen počkej, to mi draze zaplatíš!“ vykřikoval Střelec, „ty už víckrát na oblohu nevyjdeš.“ Nemeškal a rozběhl se po hřebeni hory a zastavil se až před vchodem do velké jeskyně, který se před ním najednou objevil.

„Copak to budeš dělat, hú, hú, hú,“ zahoukala mu sova rovnou nad hlavou.

„Nic nedělej, počkej! Počkej, počkej,“ štěbetali ptáci. Střelec však na nikoho nedbal a vešel do jeskyně. Celý den a celou noc pletl silný provaz, kterým chtěl svázat Slunce. Brzy ráno, ještě za tmy, se vyškrábal na vrcholek, připravil si provaz a potichu čekal.

Za chvíli se objevilo Slunce, ale oslepené vlastním jasem nezpозorovalo Střelce ukrytého mezi stromy, ani silné lano v jeho ruce a klidně se pokračovalo dál svou obvyklou cestou.

„Ech, to je ale drzý indián,“ smáli se lesní duchové. „To bude na světě zmatek, jaký tu ještě nebyl. Ať je to, jak chce, my mu rádi pomůžeme.“

Přidrželi Slunci velkou smyčku a Slunce nevědělo, kdy a jak se to stalo, a už bylo v pasti.

„Tak a už tě mám,“ zakřičel radostně Střelec, „tady tě nechám a už mi víckrát plášť nespálíš.“ Pak pevně přivázal provaz na vysokou skálu a seběhl do údolí.

Ráno lidé nevěděli, co se vlastně přihodilo, jen se divili, že Slunce nevyšlo, jako obvykle na svou každodenní cestu.

- **Svět bez slunce.**

Jak to asi bez slunce na světě vypadalo? Pojdme si vyzkoušet, jaké to je, když je na světě úplná tma. Jeden po druhém si zkusí přejít místnost se zavázanýma očima.

Reflexe – jaké to je, když jdu a nic nevidím.

Realizace:

Všechny děti do toho šly s nadšením. Realizace pobíhala trochu zmatečně, protože jsem dětem nedala dostatečná pravidla, co mají dělat, když ony zrovna nebyly v roli

nevidoucího a tak pobíhaly sem a tam. Ale pobíhaly nadšeně. Pak chtěly, abych si i já zkusila přejít místnost poslepu a dávaly na mě pozor, abych do ničeho nevrázila. V následné reflexi většinou říkaly, že to pro ně bylo snadné. Snažila jsem se je tedy dovést k tomu, že jinak by tomu bylo v neznámém prostředí nebo v lese.

- **Dočtení příběhu.**

Ráno lidé nevěděli, co se vlastně přihodilo, jen se divili, že Slunce nevyšlo, jako obvykle na svou každodenní cestu.

„Kam se podělo naše Slunce?“ ptali se jeden druhého udiveně.

„Ach Slunce, vrať se, vrať se,“ prosily stromy a květiny chvějící se chladem. Slunce se však neukázalo. Mráz a zima se šířily po celém světě a všechno zahalila tma. Zvířata zalezla do nejhlubších skrýší a nor a tiskla se jeden k druhému, aby se alespoň trochu zahřála.

„To je hrůza, to už déle nevydržíme,“ naříkala, „pojdme, půjdeme hledat Slunce a poprosíme ho, aby se nám zase vrátilo.“

A tak nakonec všichni vylezli ze svých skrýší a vydali se hledat Slunce. Jenže nic neviděli. Zvířata zakopávala, padala na zem, byla jim zima a tak se vrátila do svých skrýší. Nakonec zůstal pouze krtek, který se neúnavně dral kupředu. Šel a šel tím směrem, odkud Slunce vždycky vycházelo a opravdu, po dlouhém putování uviděl Slunce přivázané k vysoké skále.

„Ach Slunce, Sluníčko,“ volal na něho, „vrať se nám. Celý svět je bez tebe smutný. Všude je tma a zima.“

„Velmi rádo se vrátím,“ odpovědělo Slunce, „ale nevím jak? Pomoz mi trochu, krtku. Stáhni ze mne ty provazy a já vám všem zase přinesu světlo a teplo.“

„Udělám, co budu moci,“ slíboval krtek a už se škrabal na vysokou skálu. Jak se blížil ke Slunci, bylo mu čím dál větší teplo. Slunce to vidělo a jen si povzdechlo: „Ach, kdybych jen tak na chvíli mohlo odvrátit svoji tvář, abych tě neoslepovalo a nepálilo. Ale nejde to. A ty se ke mně nemůžeš přiblížit.“

„Ale já tě musím vysvobodit,“ povídá krtek, i když už má celá záda spálená. „Vždyť tě celý svět potřebuje.“ Konečně se mu podařilo dostat se až k provazu. Ostrými zuby ho hryzal a hryzal, dokud provaz nepovolil. Šťastné Slunce se z něho vyhouplo a pospíchalo na oblohu. Za chvíli už jeho hřejivé paprsky ozářily celý svět.

Sotva to zvířata ucítla, opustila své skrýše a radostně se rozběhla po zemi. Stromy se znovu zazelenaly, květy zavoněly a všichni se radovali. Jenom chudák krtek tu krásu neviděl. Navždy oslepl od prudké sluneční záře.

Cítil vůni květů, teplý vánek, ale nic neviděl a tak se navždy ukryl do věčné tmy pod zemí.

Realizace:

Děti pozorně poslouchaly. Bylo jim moc líto krtek. Zároveň se zajímaly, co se stalo se Střelcem. Společně jsme se tedy bavili o tom, co se s ním mohlo stát. Došli jsme k závěru, že si snad uvědomil, jak zlou věc způsobil.

- **Děti se proměňují v květinu nebo strom.**

Děti mají samy v prostoru vykvést v květinu nebo vyrůst v zelený strom (slunce bylo zachráněno).

Realizace:

Pustila jsem jim k tomu hudbu, indiánskou se zvuky přírody („Morning star, American Indians), řekla jsem jim, že mají vykvést v květinu či vyrůst ve strom, a že já mezitím dojdu pro šamana, který se touto krásně vyrostlou přírodou projde. Poté jsem se v roli šamana procházela mezi jednotlivými stromy a květinami a ptala se jich, co jsou. Musely mi říct konkrétně, co jsou – pokud byly strom, tak alespoň, jestli jsou listnatý nebo jehličnatý. Zajímavé bylo, že děti si samy řekly, že vyrostou ze semínek, aniž bych s nimi někdy něco podobného dělala (asi tedy měly s tímto už předchozí zkušenost jinde). Jako šaman jsem, ale udělala chybu, za prvé jsem zrušila tuto hru na rostlinky, a za druhé jsem šla zároveň vypnout hudbu, což narušilo iluzi šamana. Pro příště by bylo také dobré dětem jasněji říci, že si mají představit nějaký konkrétní strom či květinu, být víc konkrétní.

- **Kreslení do indiánské vesnice.**

Domluvit se, co by se mělo zakreslit z této lekce do indiánské vesnice.

Realizace:

Nakonec jsme nestíhaly, takže místo nějaké hromadné domluvy, co tam dokreslíme, jsem nechala děti volně nakreslit, co myslí, že by se mělo nakreslit do vesnice z dnešní lekce, takže nám vznikly dvě slunce přivázané ke skále a dva měsíce.

- **Rozloučení**

6. lekce – Bizoni a chrastidla na přivolání jara

Cíle osobnostně-sociální: být pozorný k tomu, co říkají ostatní, pohybová kooperace ve dvojici a ve skupině, rozvoj neverbální komunikace

Cíle vzdělávací: užití bizona v životě indiánů

Cíle dramatické: pohybově se vyjádřit na hudbu, vědomé ovládní pohybu, diferenciací pohybu, podpoření představivosti a prostorové orientace, nebát se pohybem něco předvést, rytmické cítění, hledání společného rytmu a pohybu

Metody: rituál, volná pohybová improvizace na hudbu, diskuze, pohybová pantomima a improvizace, pohybová improvizace s nástrojem, rytmické cvičení

Výtvarná činnost: Výroba chrastidel – jejich pokreslení.

Tato lekce byla bez příběhu či jiné textové předlohy.

- **Indiánský kruh, pozdrav, básnička Indiáni**

- **Zopakování minulé lekce**

Povídání o tom, co jsme dělaly minulou lekci. Každý řekne jednu větu/věc. Upozornit na to, že je důležité, aby se pozorně poslouchaly, aby se nestalo, že bude jedna věc opakována. Důraz jsem na to kladla zejména proto, že jsem byla svým vedoucím

práce, který se byl na mé lekci podívat, upozorněna, že bych s dětmi měla více zapracovat na tom, aby se navzájem poslouchaly.

Realizace:

To se celkem zdařilo, a pokud bylo něco zopakováno, děti se na to navzájem samy upozornily.

- **Volné pohybové kreace na indiánskou hudbu.**

Rozpohybování, aktivizace, uvolnění.

- **Bizoni**

Prohlížení si obrázků s bizony. Povídání si o tom, že indiáni nevyužívali pouze bizoní maso k jídlu, ale zpracovávali z bizona téměř vše (chlupy, rohy, ocas, trus...).

- **Lov bizonů**

Jak museli indiáni lovit bizony? Museli být potichu a dorozumívat se posunky. Řekly jsme si, jaké posunky indiáni asi potřebovali a vyzkoušely jsme si je. Poté se všichni společně vydáme na lov bizonů.

Realizace:

K tomu jsme si ještě ukázaly obrázek indiánů, jak loví bizony ve vlčích kůžích z knihy Lubomíra Kupčika *Velká indiánská kniha: hau kóla!* Děti aktivita lov bizonů velmi bavila. Samy si vymyslely potřebné posunky (např. *Stát! Jdeme! Plazíme se! Všechno dobrý!*). Zopakovali jsme si je a vydali se na lov imaginárních bizonů. Dbala jsem, aby byly posunky opravdu využívány. Poté jsme ještě zkoušeli dopilovat jednotlivé kroky, kdy spatří bizona, plíží se, domlouvají posunky, vytáhnou šíp z toulce, zamíří a střílí.

Pak jsem děti rozdělila do dvojic, a vždycky jedna dvojice šla na lov bizonů (měly za úkol být zcela potichu a dorozumívat se posunky) a ostatní jsme byly diváky. To se vcelku zdařilo v tom, že děti spolu opravdu komunikovaly a vnímaly se navzájem, horší byla divácká pozice, kdy často nedávaly pozor, když oni samy „nelovily“.

- **Zpracování bizonů**

Děti mají nyní za úkol využít znalosti, které se dozvěděly na začátku a pohybově vyjádřit, co a jak z ulovených bizonů jde využít.

Realizace:

Děti si rozdělily úkoly a pohybově ztvárňovaly, jak šijí šaty z bizoní kůže, pečou maso, vyrábí kalich z bizoních rohů či plácačku na mouchy z ocasu apod.

- **Výroba chrastidel**

Pomůcky: fixy, ruličky od toaletního papíru, fazole, sešíváčka.

Povídání o tom, že je stále zima a jaro pořádně nepřichází. *Musíme jaro přivolat, ale k tomu je potřeba vyrobit si chrastidla.*

Zároveň děti letmo seznámí s fazolemi jako indiánskou plodinou. Fazolemi budeme chrastidla plnit.

Postup výroby chrastidel nejlépe vysvětlí fotografie v příloze.

Realizace:

Výroba děti velmi bavila. Ponejvíce si na svá chrastidla kreslily jarní motivy, k čemuž jsem je pravděpodobně i namotivovala. Při plnění ruliček fazolemi jsme zkoušeli, jak zní chrastidla, naplníme-li je více či méně fazolemi.

- **Přivolávání jara**

Pohybová aktivita s přivoláváním jara a sluníčka.

Realizace:

Byla to vlastně velká improvizace, kdy jsme se snažili najít společný rytmus a pohyb a poté jsme přivolávali jaro a věci s ním spojené – svit slunce, teplo, rozkvetlé květiny apod.

- **Dokreslení do indiánské vesnice**

Nejlépe dokreslit něco souvisejícího s lovem či zpracováním bizona.

Realizace:

Vůbec se nestihlo.

- **Rozloučení**

7. lekce

Cíle osobnostně-sociální: důvěřovat druhým, naučit druhého, co jsem se naučil v poslední lekci

Cíle dramatické: vyzkoušet si pohybovou improvizaci ve dvojici, pohybově se vyjádřit na hudbu

Metody: rituál, pohybová improvizace, volná pohybová improvizace na hudbu, vstup do role

Výtvarná činnost: Zakreslení toho, jak indiáni zpracovávají bizona, do indiánské vesnice.

Na 7. lekci jsem měla připravené to, co jsem nakonec využila až v 8. lekci, protože na 7. lekci mi přišly pouze dvě děti (zápisy do školy, nemoci). Přišlo mi líto, aby příběh slyšely pouze dvě děti, tudíž jsem se rozhodla udělat lekci volnějši a nechat to, co budeme dělat, volně plynout.

Lekce začala našimi úvodními rituály.

Během našeho úvodního indiánského kruhu jsme zkoušely dát všichni nohy doprostřed k sobě, pevně se držet a vlastně se položit a důvěřovat ostatním, že se navzájem udržíme. Zároveň bylo také důležité držet pevně tělo („jako prkno“).

Poté jsme si opakovaly, co jsme dělaly minule. Resp. minulou lekci chyběla nyní přítomná Alice a tak jí Tonda vyprávěl, co jsme dělaly. Vrátily jsme se k tématu lovu a zpracování bizona a na toto téma jsme měly pohybovou improvizaci. Tonda měl za úkol vysvětlit Alici, jak se takový bizon loví, že se indiáni dorozumívají posunky, které

ji měl naučit. Nechala jsem je, ať si to sami zkusí a poté mi to ukážou, což krásně zafungovalo. Došlo i ke zpracování bizona.

Děti měly za úkol některé výrobky či nějaké zpracování bizona zakreslit do vesnice. Děti nakreslily rošty, na kterých se sušilo maso, prošívanou deku z bizoní kůže a srsti, roh představující kalich a překvapil Tonda, který nakreslil hudební nástroj vyrobený z bizoních kostí, ač se o něčem takovém předtím vůbec nemluvilo.

Mimo to jsme si během lekce hodně povídali, ale došlo i na indiánský tanec.

8. lekce – Stařenčiny bílé vlasy

Cíle osobnostně-sociální: uvědomit si, že je důležitá pomoc druhým, pozorně naslouchat

Cíle vzdělávací: dozvědět se opět něco více o životě indiánů, o jejich jídle

Cíle dramatické: zkusit si vyvolat konkrétní představu (stromu), prezentovat ji před ostatními a zkusit pohybově ztvárnit, vyzkoušet si narativní pantomimu – zkusit pohybově ztvárnit změny počasí, vnímat text

Metody: rituál, volná pohybová improvizace na hudbu, předčítání, vyvolání konkrétní představy a její pohybové ztvárnění (strom), narativní pantomima (kukuřičné klasy), diskuse

Výtvarná činnost: Zakreslení kukuřičných klasů do indiánské vesnice.

- **Indiánský kruh, pozdrav, básnička Indiáni**

- **Zopakování minulé lekce**

Opět každý jednu větu a dbát na to, aby se děti navzájem poslouchaly.

Realizace:

To bohužel nedopadlo, protože byly přítomny jen 3 děti, z nichž ani jedno nebylo předchozí hodinu. Proto jsme si pouze ukázaly, co zakreslily do indiánské vesnice Tonda a Alice předchozí lekci.

- **Čím se živí indiáni.**

Bizon není to jediné, čím se indiáni živí. Povídání si o další zvěři, kterou indiáni lovili a plodiny, které sbírali či pěstovali.

„Tři sestry“ – kukuřice, fazole, dýně. Nejvýznamnější indiánské plodiny.

Realizace:

Děti byly v hodně rozverném náladě a velmi je pobavily plodiny kukuřice, fazole a dýně. Musely se tomu neustále smát a nebyly schopné koncentrace. Proto jsem jim pustila hudbu a nechala je volně se pohybovat, běhat a tancovat, během toho se vysmály a zklidnily.

- **Stařenčiny bílé vlasy**

Zdroj: Vladimír Hulpach: *Indiánské pohádky*.

Tentokrát přinesu knížku a budu příběh dětem číst přímo z knížky.

- **Čtení příběhu**

Odedávna měli indiáni velmi rádi kukuřici. Jako my máme třeba brambory či pečivo, indiáni mají kukuřici. O tom, jak se dostala podle nich na svět, vypráví tato pohádka:

Putovala jednou Indiánskou zemí stará babička s vnukem. Nikdo nevěděl, odkud jsou, ani kam jdou, ale nikdo také nepozval stařenku k ohni, třebaže o to prosila. Tenkrát totiž mnohé kmeny mezi sebou bojovaly, takže každý neznámý příchozí byl považován za nepřátelského zvěda.

„Nevadí,“ říkala babička vnukovi. „Nakonec se najdou dobří lidé, kteří se o nás postarají...“

(Jaké to pro ně asi bylo? Povídání si o tom.)

Tak chodili cestou necestou horami a prérií, až se dostali k vesnici, kde sídlil kmen Aligátorů. Byli to chudí, ale dobrosrdeční indiáni. Pozvali stařenku i chlapce k ohni, pohostili je z toho mála, co sami měli, a náčelník Ještěří zub jim nakonec řekl:

„Když se vám tady líbí, můžete u nás zůstat, jenže míváme často hlad. Naše loviště nejsou bohatá.“

„Rádi se uskrovníme,“ odpověděla stařenka. „A abych vám byla alespoň trochu prospěšná, pohlídám přes den vaše děti.“

To také učinila. Sotva se druhého dne rozednilo, vytratili se z vesnice lovci a zanedlouho poté odešly i ženy. V táboře zůstal jen houf těch nejmenších.

Pravda, děti byly samostatné a vydržely si hrát celý den bez dohledu, ale jídlo si sehnat ani uvařit neuměly, a nezbývalo než čekat na večer, až se rodiče vrátí a přinesou jim něco na zub.

Teď to bylo docela jiné. Děti se tulily ke stařence jako kuřata ke kvočně a ani nedutaly. Zaujalo je totiž vyprávění, proč je země porostlá nejen trávou, ale i vysokými stromy:

To prý kdysi Velký duch chtěl jenom pohladit květy, tančící ve vánku na štíhlých stvolech rostlin. Ale ať se vykláněl z oblak sebevíc, nemohl na ně dosáhnout. Proto vyslovil přání, ať stvoly rostou do výše tak dlouho, dokud se květy nedotknou jeho natažených paží.

A od těch dob vyrůstají ze země sosny, jedle, cedry i javory s nádhernými korunami sahajícími až do oblak. Velkému duchu stačí jen vztáhnout ruku a už je může pohladit, zatímco vrcholky stromů tiše šumí.

- **Stromy**

Děti vytvoří stromy – každý si představí nějaký konkrétní strom, který bude znázorňovat. Vybaví si co nejpřesněji, jak vypadá a kde roste. Musí to být opravdu nějaký konkrétní strom, který dítě zná. Nejprve si to vyzkoušíme a budeme hledat

možná specifika stromu. Pak vytvoříme les. Pustím k tomu pomalou klidnou hudbu. Podobnou aktivitu jsme už dělaly (5. lekce), ale rozhodla jsem se ji zařadit znovu, protože prozatím jsme to dělaly pouze velmi obecně bez konkrétní představy, nyní to zkusíme dopilovat a zkonkretizovat.

Realizace:

K vytvoření lesu nakonec nedošlo, nějak se to nehodilo (byly jen 3 děti, z toho Kryštof se nechtěl zapojit). Ale jinak se dětem podařilo si krásně vybavit každý nějaký konkrétní strom, bavili jsme se o tom, co je to za strom, kde je a jak vypadá. Děti se snažily přijít na to, jak by ho mohly udělat ze sebe. Poté jsme se domluvily, že zkusí do příští lekce strom nakreslit. Jediný Kryštof se aktivity neúčastnil, pouze nám řekl informace o „svém“ stromu.

- **Pokračování ve čtení:**

Stařenka ale dovedla nejen krásně vyprávět. Vycítila dobře, kdy její drobotina má hlad, a v takové chvíli mizela všem z očí. A vzápětí se vracela s velikým kotlem, z něhož stoupala neznámá, vábivá vůně.

„Je to kukuřičná kaše,“ vysvětlovala dětem. „A když budete hodné, dostanete ji každý den.“

Tak mýjely měsíce, až se přehoupl i poslední z nich – měsíc dlouhé noci. Stařenka stále vařila dětem chutnou kaši, avšak poslední dobou nějak chřadla a ztrácela se. Jednoho rána už nemohla ani vstát. Zavolala k lůžku svého vnuka a řekla mu:

„Milý chlapče, vím, že už brzy budu muset od lidí odejít. Kukuřičná zrna, která jsem v okolí tábora zasela, se v zemi uchytila a na jaře vyrostou. Tím je můj úkol skončen. O ta zrnka se však musíš s ostatními dětmi postarat – zalévat je i okopávat. Jinak vám úrodu nepřinesou...“

Potom už babička nikdy nepromluvila. Každé poledne sice dala vnukovi kotel kukuřičné kaše, ale právě toho dne, kdy uzrál za jejím obydlím první klas, zmizela navždy a marně ji všichni hledali.

„Už ji nespátříme,“ řekl posléze Ještěří zub. „Ale přesto s námi zůstane. Jen se podívejte,“ ukázal na kukuřičné klasy rozhoupané větrem. „Převtělila se do této rostliny, kterou nám přinesla, abychom už nikdy netrpěli hladem.“

Tak se hodná stařenka odměnila kmeni za jeho pohostinnost. Od té doby opatrují indiáni svá kukuřičná políčka jako oko v hlavě, a když ze zelených klasů vyrazí bílá vlákna, vidí v nich bílé vlasy té, na kterou nemohou zapomenout.

Realizace:

Děti pochopily, že stařenka zemřela. Bylo jim to líto. Mluvili jsme o tom dobrém, co to přineslo. Děti mi začaly vyprávět, kdo všechno jim umřel, většinou se jednalo o domácího mazlíčka či prababičku.

Nevím, zda to bylo tím, že děti byly unavené nebo, zda pro ně bylo složité pochopit příběh v příběhu. Jejich pozornost celkově upadávala a musela jsem častěji zastavovat čtení a rekapitulovat, co se v příběhu vlastně událo.

- **Kukuřičné klasy**

Děti ze sebe vytvoří kukuřičné klasy. *Ze semínka. Nejprve zaprší a poté vysvitne sluníčko. Komu poklepe sluníčko na záda, ten pomalu začne růst.* Narativní pantomima – klasy se budou hýbat dle počasí – malý větříček, větší vítr, prší (různá intenzita deště), svítí sluníčko, bouřka...

Ač se tato aktivita jeví podobně jako předchozí, rozhodla jsem se ji zařadit a zaměřit se na to, jak si poradí s tím, že budu měnit počasí.

Realizace:

Děti byly velice nejisté, ale snažily se. Když přišel na řadu déšť, začaly si prsty bubnovat do hlavy. Snažila jsem se je vést tak, aby si zkusily uvědomit, co to asi s kukuřičným klasem dělalo, když na něj padal déšť, ale zdálo se, že je to pro ně velmi těžké.

- **Zakreslení do indiánské vesnice**

Předpokládám, že děti zakreslí do vesnice kukuřičné pole.

Realizace:

Děti zakreslily nejen kukuřičné pole, ale chtěly si zakreslit i stromy a květiny.

- **Rozloučení**

9. lekce – závěr

Cíle osobnostně-sociální: vybavení si toho, co proběhlo na minulých lekcích

Cíle dramatické: pohybová koordinace, využití dechu

Metody: rituál, diskuse, komunitní kruh, pohybová hra, učitel v roli

Výtvarná činnost: Výroba čelenky – pokreslení jejího „základu“.

- **Indiánský kruh, pozdrav, básnička Indiáni**

- **Připomenutí si minulých lekcí**

Co si pamatujete z našich lekcí s indiány? Společné vzpomínání na proběhlé lekce.

Pro připomenutí může pomoci kresba indiánské vesnice.

Realizace:

Připomenuli jsme si všechny příběhy, kterými jsme si prošli. Děti si na některé příběhy nemohly vzpomenout, ale když jsem jim je připomněla, tak si vzpomínaly i na detaily. Nejvíc jim uvízl v paměti krtek, který oslepl z příběhu *Uvězněné Slunce*. Velmi se jim také líbil lov bizonů a společné tancování.

- **Pohybová hra s pírky**

Děti během jedné lekce získali malá lehká žlutá pírka, které využijí v tomto cvičení. Ty si nyní mají vzít a jejich úkolem je udržet pírko co nejdéle ve vzduchu bez dotyku, tzn.

musí do pířka foukat, aby ho udrželi ve vzduchu. Pokud se pířka dotýkají, tak co nejjemněji. Doprovázeno klidnou hudbou.

Realizace:

Děti to moc bavilo, bylo to pro ně zábavné, vznikaly vtipné situace, kdy se spolu někdo například srazil, přesto dokázaly zachovat relativní klid. A hlavně u toho dokázaly setrvat téměř 20 minut a chtěly pokračovat dál.

- **Šaman**

Přichází šaman (učitel v roli), dětem oznámí, že se s nimi dnes loučí. Dostávají pířka, zuby a korálky. *Prokázali jste během našeho putování za indiány mnoho dovedností, proto je na čase, abyste si vyrobili svoji indiánskou čelenku a náhrdelník.* Odchází.

Realizace:

Šaman si s dětmi znovu prohlédl indiánskou vesnici a pobavili jsme se o ní. Děti měly radost z nově nabytých pířek apod. a z nadcházející výroby čelenek. Mrzelo je, že už se se šamanem loučí.

- **Výroba indiánských čelenek a náhrdelníků**

Děti si vyrobí čelenky z pruhů čtvrtky, které si děti pomalují dle libosti a nalepí se na ně pířka, které děti získávaly během celého projektu.

Náhrdelník se bude skládat s tesáků a korálků, které stejně jako pířka děti získávaly v průběhu.

Realizace:

Během toho, co děti kreslily na čelenky, jsem si vždy jedno dítě zavolala a domluvili jsme se, jak chce mít postupně zuby a korálky navlečené a pomohla jsem s jejich navlékáním. Bohužel jsme čelenky vůbec nestihli dodělat. Začneme tím hned následující hodinu, kdy doufám budou přítomni i dva chlapci, kteří tuto lekci chyběli a budeme tak moci společně definitivně zakončit naše lekce s indiány. Z náhrdelníků měly děti velkou radost.

Závěr

Původně jsem měla velkolepé plány, že během projektu si s dětmi toho spoustu i vyrobíme. Lapače snů, amulety, chrastidla, čelenky,... Ovšem výroba by zabrala dost času, který se nám nedostával. Proto jsem se rozhodla pouze pro zhotovení chrastidla a na závěrečné lekci čelenky a náhrdelníku, na který využili věci, které v jednotlivých lekcích získávaly. A nejen spoustu rukodělných činností jsme nestihli, celkově jsem měla mnohem více nápadů, které jsem nezúročila a další mě zpětně napadají. Dovedla bych si představit pracovat s tímto námětem i celý školní rok a věřím, že by děti bavil.

Už teď vím, že příště bych projekt udělala jinak, více dopodrobna bych pracovala s jednotlivými příběhy. Bohužel až později mě napadaly nápady a aktivity, jak více s příběhy pracovat.

Ačkoliv jsem si tedy vědoma, že celý projekt má spoustu much, přesto jsem vlastně spokojená a to hned z několika důvodů. Jednak jsem díky tomu velmi obohatila svoje znalosti o indiánské literatuře, a za druhé mi to dalo obrovskou inspiraci a ukázalo možnosti, jak by se ještě dalo různě s tématem pracovat a třeba toho někdy v budoucnu využiji. Co je pro mě ale nejdůležitější, že všechny lekce probíhaly příjemně v poklidu, vytvořila se bezpečná a radostná atmosféra, děti téma zaujalo, na lekce se těšily a bylo jim líto, že tohle téma končí. Takže doufám, že jsme se něco naučily já i děti. Howgh.

Prameny:

ERDOES, Richard. ORTIZ, Alfonso. BULGAKOVOVÁ, Eva. *Duch dvou tváří: mýty a legendy severoamerických indiánů*. Praha: Argo, 2012. ISBN 978-80-257-0552-0.

HULPACH, Vladimír. *Indiánské báje a mýty*. Ilustroval Josef KREMLÁČEK. Praha: Aventinum, 2015. ISBN 978-80-7442-062-7.

HULPACH, Vladimír. *Indiánské pohádky*. Ilustroval Josef KREMLÁČEK. Praha: Mladá fronta, 2003. Jednorožec. ISBN 80-204-0976-9.

HULPACH, Vladimír. *Návrat opeřeného hada*. Ilustroval Miroslav TROUP. Praha: Albatros, 1974. Klub mladých čtenářů (Albatros).

KUPČÍK, Lubomír. *Velká indiánská kniha: hau kóla!*. Praha: Mladá fronta, 2017. ISBN 978-80-204-4066-2.

LA RUE, Mabel Guinnip. *Malí indiáni: škola v lese a ve wigwamu*. Praha: Toužimský a Moravec, 1993. ISBN 80-85773-05-8.

ŠMIKMÁTOROVÁ, Michala. ŠMIKMÁTOROVÁ, Pavla. DVOŘÁK, Jiří. *Indiáni: tvořivé nápady*. Brno: Polygra, c2005. Tvořivý amos. ISBN 80-93602-0-3.

Děti opeřeného hada: mýty, legendy a pohádky mexických indiánů. Přeložil Oldřich KAŠPAR. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 1996. Mythologie. ISBN 80-7106-179-4.

O muži, který šel za sluncem: legendy severoamerických indiánů. Přeložila Markéta NOVÁ, Martina MORAVCOVÁ. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-7203-042-6.

Literatura:

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada 2005. Pedagogika(Grada). ISBN 80-247-0852-3.

MACHKOVÁ, Eva. *Jak se učí dramatická výchova: didaktika dramatické výchovy*. 2. vyd. Praha: Akademie múzických umění v Praze. Divadelní fakulta, katedra výchovné dramatiky, 2007. ISBN 978-80-7331-089-9.

MACHKOVÁ, Eva. *Úvod do studia dramatické výchovy*. 2. upr. vyd. Praha: NIPOS, 2007. ISBN 978-80-7068-207-4.

MÍČKOVÁ, Jitka. Malá čarodějnice v mateřské škole. *Tvořivá dramatika*. 2016, 7 (1), 4-18. ISSN 1211-8001

SVOBODOVÁ, Eva. ŠVEJDOVÁ, Hana. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0020-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VALENTA, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1865-1.

Přílohy

fotodokumentace

Kreslení indiánské vesnice

Nakreslená indiánská vesnice po 1. lekci

Pohádka o bílém leknínu

Volná pohybová improvizace na indiánskou hudbu

Výroba chrastidel

Chrastidlo

Lov bizonů

Indiáni